

O razvrščanju iztočnic v terminološkem slovarju

Borislava Košmrlj - Levačič

IZVLEČEK: Ob nadgradnji uporabniškega računalniškega programa SlovarRed, ki ga pri delu uporabljamo sodelavci Sekcije za terminološke slovarje ISJ, je bilo treba dopolniti obstoječi nabor znakov in določiti načela za abecedno razvrščanje iztočnic v terminološkem slovarju. Težave namreč lahko nastanejo tako pri citatno prevzetih terminih s črkami, ki jih slovenščina ne uporablja, kakor tudi pri specialnih mednarodnih oblikah terminov, v katerih črkovni zapis dopolnjujejo različne kombinacije (ne)latiničnih črk, števk in drugih znakov v različni pisavah. Za vse tovrstne primere je bilo treba poiskati jasno, logično in nedvoumno načelo, ki mora pokrivati tudi odzadnje razvrščanje iztočnic.

ABSTRACT: In order to prepare an upgrade of the existing computer programme for the compilation of dictionaries, which is used in the Terminological section of the Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language, the existing character set had to be expanded and the principles for the alphabetical order of entries in terminological dictionaries (also for the forms spelled backward) had to be set. Namely, difficulties can occur in spelling of loanwords which include letters that are not used in Slovenian as well as in spelling of international terms combined with (non-)Latin letters, numbers and other characters in various writings.

A

V terminoloških slovarjih so lahko iztočnice razvrščene po abecedi ali po tematskem načelu. Prednost slednjih, t. i. sistemskih slovarjev je v tem, da nazorno kažejo hierarhično strukturiranost pojmov določene stroke in hierarhične povezave med termini, vendar bi uporabniki, ki stroke ne poznajo dobro, v njih le težko našli zelene podatke brez abecedno urejenega indeksa vseh upoštevanih terminov. Tako je za uporabnike kot tudi za sestavljavce terminoloških slovarjev abecedno razvrščanje enostavnejše, saj zajema skoraj brez izjeme veliko večino iztočnic, medtem ko je zaradi kompleksnosti pojmovnega sistema posamezne stroke v sistemskem

slovarju, izdanem v knjižni obliki, določanje nedvoumnega logičnega zaporedja iztočnic dodatno oteženo.

Problemi, povezani z razvrščanjem iztočnic v terminoloških slovarjih, so v terminoloških priročnikih bolj redko obdelani. Če jih posamezen priročnik navaja,¹ gre najpogosteje za načelo o razvrščanju večbesednih iztočnic, in sicer bodisi po črkah ali po besedah, se pravi, da se v prvem primeru presledki zanemarijo, v drugem pa štejejo kot poseben znanak, nadalje o razvrščanju iztočnic, katerih sestavina so še morebitne grške črke, številke ali drugi znaki. Navadno so pri tem omenjene tudi črkovne posebnosti posameznega jezika, tako glede rabe različnih ločevalnih znamenj kot tudi razlik v razvrstitvi posameznih črk znotraj abecede. Ker se sestavljalci neredko odločajo za gnezdenje, so v priročnikih navedena tudi makro- in mikrostrukturna načela o gnezdenih (pod)iztočnicah (MSL 1995, 190–195).

V manj obsežnih abecedno urejenih² razlagalnih terminoloških slovarjih³ posameznih strok je navadno število iztočnic, za katere je treba določiti še dodatna merila za razvrščanje, sorazmerno majhno, zato najdemo v uvodih največkrat le pojasnilo, da so iztočnice razvrščene po abecedi, morebitni tujejezični ustrezniki, navedeni v dodanih seznamih, pa po abecedah teh jezikov.⁴ Druga opozorila se nanašajo predvsem na razvrščanje večbesednih iztočnic; te so lahko razvrščene bodisi po zaporedju črk in brez upoštevanja presledkov, kakor so npr. v poskusnem snopiču Bibliotekarskega terminološkega slovarja (BiTS), v Papirniškem terminološkem slovarju (PaTS), ali po besedah, npr. v Statističnem terminološkem slovarju (StTS). Nenavadno rešitev⁵ najdemo v Gumarskem slovarju (GuS), v katerem so pri nekaterih črkah uvrščeni na začetek termini z enočrkovnim, z veliko in s stičnim vezajem pisanim prvim delom podrednih zložen, pri katerih je ta štet kot narazen pisana enota dvobesednega izraza, npr. **E-modul :: ebonit, S-vitje :: saje, V-blok :: vakumska cev.**⁶ Za enako razvrstitev tovrstnih iztočnic so se odločili tudi sestavljalci StTS, saj si npr. na začetku črke F sledijo termini: **F-distribucija :: F-porazdelitev :: F-preizkus :: F-test :: faktor.**

Zaradi pravopisne obvestilnosti so iztočnice tudi v terminoloških slovarjih pisane z malimi črkami, z veliko začetnico ali velikimi črkami pa le v primerih, ki jih določa s pravopisno normo usklajena raba, vendar ta razlika praviloma ne vpliva

¹ Med pregledanimi priročniki ima še največ napotkov le Manual of Specialised Lexicography (MSL).

² O razvrščanju podobno in enako pisanih iztočnic v drugih leksikografskih delih in takrat še nastajajočem Slovenskem pravopisu (2001) gl. Weiss 1999.

³ Upoštevani so terminološki slovarji, v katerih so vse iztočnice obravnavane enakovredno, tj., v katerih podpomenski termini niso gnezdeni.

⁴ Razvrstitev črk kakega jezika po abecedi resda spada v osnovno vedenje, vendar ker se abecede evropskih jezikov, ne glede na njihov izvor, razlikujejo v posameznostih, navedba abeced(e) v uvodu ni odveč (GuS XIX).

⁵ Ta je najverjetneje nastala zaradi tega, ker razvrstitev iztočnic, kot jo izpelje računalniški program, ni bila dodatno preverjena in ustrezno popravljena.

⁶ Po istem načelu so v GuS razvrščeni tudi tujejezični ustrezniki, npr. v Angleško-nemško-slovenskem delu: **V-belt :: V-belt pulley :: V-block :: vacuum hose.** (V slovarju je napačno uvrščen termin **razmerje L/D**, ki stoji med iztočnicama **razmik med etažami stiskalnice** in **razpiralnik plaščev**.)

na abecedno razvrščanje. Do razlikovanja med velikimi in malimi črkami pride le v primerih enako ali podobno pisanih iztočnic, ko bodisi z veliko začetnico/velikimi črkami pisana iztočnica sledi iztočnici z malimi črkami ali obratno. V pregledanih terminoloških slovarjih so največkrat najprej navedene iztočnice, pisane z velikimi črkami. Tako rešitev najdemo v Mikrobiološkem slovarju (MiS), npr. **CAMP** :: **cAMP**, **Proteus** :: **proteus**. Enako še v StTS, npr.: **T-porazdelitev** :: **t-porazdelitev**;⁷ in tudi v GuS, in sicer v dodanem Seznamu kratic, kemikalij, standardov, analitskih metod, ustanov ..., povezanih z gumarsko industrijo, npr.: **CP** :: **cp** :: [...] :: **CV** :: **cv**.

V uvodih so redko omenjena načela za razvrščanje iztočnic, katerih sestavina so številke oz. števila, saj se taki termini v omenjenih slovarjih pojavljajo izjemoma. Številčni del je lahko na začetku, na koncu ali tudi sredi termina, pri čemer otežujejo abecedno razvrščanje zlasti začetna in vmesna mesta, medtem ko lahko številke v končnem delu zanemarimo oz. jih upoštevamo navadno glede na njihovo naraščajočo vrednost le pri terminih, ki se razlikujejo samo v tej, tj. številni sestavini. Tako so v MiS enako pisane iztočnice, ki se razlikujejo samo v tej sestavini, razvrščene po naraščajoči vrednosti, npr. **bakteriofag T4** :: **bakteriofag T7**, medtem ko so sicer iztočnice s številnim delom praviloma uvrščene pred začetek tekoče abecede, npr. **H** :: **H-2** :: **habitat**, **ID₅₀** :: **identičen**, enako tudi v primeru, ko je številna sestavina sredi izraza, kar kaže uvrstitev termina **HEp - 2 celice**⁸ med iztočnici **Hemptovo cepivo** in **hepadnavirus**.

Problem lahko rešimo tudi tako, da termine sicer zapišemo s števčkami, razvrstimo pa jih, kot da bi bile zapisane s črkami⁹ oz. "se upošteva abeceda izgovora" (PaTS, 5). V PaTS so termini, ki se nanašajo na A-format, uvrščeni tako, da **A1-format** stoji pred **aerobno čiščenje končne odpadne vode**, **A5-format** pred **aplikator**, **A4-format** pred **atlasova vezava**, **A3-format** pa pred **A-val**. V StTS je zanimiv termin **tabela 2 × 2**, ki je zaradi posebne nečrkovne sestavine v svojem končnem delu uvrščen za iztočnicama **tabela** :: **tabela odločanja** in pred iztočnico **tablice slučajnih števk**. Angleški ustreznik ima nečrkovno sestavino na začetku, a je ta izpisana s črkami, in sicer **two-by-two frequency table**, medtem ko nemški ustreznik ohranja zapis s števčkama, torej: **2 × 2 Tafel**, termin pa je v seznamu nemških ustreznikov uvrščen pod **Z** (Zwei ...). Če primerjamo uvrstitev slovenskega termina in nemškega ustreznika, vidimo, da sta v istem slovarju pri razvrščanju raznojezičnih izrazov za isti pojem uporabljeni dve različni načeli.

Tudi o latiničnih črkah drugih jezikov ali o klasičnih grških črkah v uvodu k pregledanim terminološkimi slovarjem navadno ne najdemo pojasnil. Tako je le v GuS na strani XIX posebej navedena abeceda, v kateri je ob že običajnih tujih črkah **q**, **w**, **x** in **y** naveden med **s** in **š** še nem. **ß**, ter opozorilo, da "(d)iakritični znaki iz tujih abeced (npr.: **ö**, **ä**, **ü**) ne vplivajo na abecedni red." Čeprav so v razlagah v

⁷ Gre za dva različna termina, čeprav se na izrazni ravni razlikujeta zgolj v mali oz. veliki črki v prvem delu podredne zloženke. Podobno, vendar v obratnem zaporedju, tudi: **g-horizont** :: **G-horizont** v nastajajočem geografskem terminološkem slovarju.

⁸ Termin je v slovarju zapisan z nestičnim vezajem.

⁹ To načelo upoštevajo bibliotekarji, da lahko razvrščajo naslove, ki vsebujejo same številke, npr. revija 2000, ali v kombinaciji s črkami: revija 7D (Povzeto po Weiss 1999).

StTS sicer številni matematično-statistični izrazi in simboli, pisani tudi z grškimi črkami, pa v iztočnicah razen izraza **Fi-koeficient**, zapisanega po izgovoru grške črke, ti niso bili upoštevani; v StTS so v dodatku Tuja poimenovanja tudi tujejezični ustrezniki za **fi-koeficient** zapisani z imenom grške črke, ne pa z grško črko npr. angl. **Phi-coefficient**, fr. **coefficient Phi**.¹⁰

Za natančno poimenovanje zlasti specifičnih, hierarhično podrejenih pojmov se v stroki pogosto uporabljajo dolgi, večbesedni termini, zato je v strokovnem jeziku nasploh prisotna težnja po krajšanju. Dogaja se celo, da lahko kratična oblika v rabi izrine polno poimenovanje. Npr.: namesto izrazov **ribonukleinska kislina**, **deoksiribonukleinska**¹¹ **kislina** ali **dietilentriaminopentaocetna kislina** se praviloma uporabljajo kar kratice **RNK**, **DNK** in **DTPA**.¹² Zaradi manjšega števila uporabljenih znakov zlasti v krajšavah se seveda poveča možnost pomenskega prekrivanja, zato se poskušajo stroke temu izogniti bodisi s sistematično uporabo alografov: npr. **i van 't Hoffov koeficient**, **i van 't Hoffov faktor**, **Ijod**, **I jakost električnega toka** (ChTeD),¹³ pogosto pa tudi z dodajanjem števk oz. števil, ki imajo v termi-

¹⁰ Na razvrstitev enako ali podobno pisanih iztočnic lahko vplivajo tudi slovarske sestavine izven izrazne ravnine iztočnice, najpogosteje slovničnokategorialne, kot so besedna vrsta, spol pri samostalniki, ali stilno-zvrstne (Weiss 1999). V geslovníku znanstvenih in tehničnih krajšav STASA z okr. 200.000 iztočnicami je ob posameznem izrazu navedeno le pojasnilo, zato vpliva na razvrstitev izrazov abeceda teh pojasnil, saj je v njem navedeno kar 376 velikih A-jev brez drugih oznak, npr. **A Anthrax** :: **A Antibody** :: **A Anticline** :: **A Anticoagulant** :: **A Antidote** :: **A Antiferroelectric(ity)** :: **A Antigen(ic)** :: **A Antihistamine** ...

¹¹ V nastajajočem botaničnem slovarju smo upoštevali načelo, da »(z)amenjavo hidroksilne skupine z vodikom zapišemo s predpono »deoksi-« (NE »dezoksi-«), npr. pri deoksiribozi ...« (KeSP, 674), ta termin zapisali brez -z-ja, medtem ko so v MiS termini s to predpono prikazani z iztočnicami **de(z)oksiribonukleaza**, **de(z)oksiribonukleotid** ipd., ki jih slovaropisno odsvetujemo, v PMI (1997) pa z iztočnicami z variantno obliko, tj. **deoksiadenozin** in **dezoksiadenozin** ipd. ter variantnimi iztočnicami: **dezoksiadenozin** ipd.

¹² V prvih dveh primerih sta se v slovenski literaturi namesto mednarodnih kratic **RNA** in **DNA** izjemoma uveljavili podomačeni obliki **RNK** in **DNK**, torej je citatno tvorbeno podstavo **acid** nadomestila podomačena podstava **kislina**, medtem ko je kratica **DTPA** prevzeta citatno. Ker bi podomačevanje mednarodno standardiziranih kratic vnašalo v stroko zmedo in nejasnost, je bilo v ustreznih mednarodnih kodeksih sprejeto načelo, da se kratice prevzemajo praviloma brez podomačevanja. Povedna je npr. splošno znana kratica **AIDS** *acquired immunodeficiency syndrome* (DMD), ki se je uveljavila tudi v slovenščini, čeprav bi se po prvotnem slovenskem poimenovanju *sindrom pridobjene imunske pomanjkljivosti* ta glasila ***SPIP**, a je bil kasneje izraz spremenjen v *aktivirani imunski deficitni sindrom*, tako da se zdaj prekriva z mednarodno kratico. Pač pa se je v nekaterih jezikih uveljavila kratica **SIDA** po francoskem ustrezniku *syndrome immunodéficitaire acquis* (PMI). O (ne)podomačevanju kratic gl. npr. še Leben Pivk 1997, 65–66.

¹³ Zaradi velikega števila najrazličnejših oblik je bil za namen tega prispevka ustrezen vir zgledov navedeni slovar, iz katerega so bili termini praviloma prevzeti v citatni obliki, podomačeni pa le takrat, ko je to bilo smiselno. Pojasnila k posameznim izrazom so prevedena oz. prirejena po viru, ne glede na siceršnjo rabo v posameznih strokah v

nu značilno stalno mesto, kar še posebej velja za kemijsko terminologijo, npr. z nadpisano številko pred simbolom se zaznamujejo izotopi določenega kemičnega elementa: ^{123}I *nestabilni izotop joda 123* (NmS), z nadpisanimi rimskimi številkami za simbolom pa se označuje valenca, npr. Al^{III} (KeSP, 36). Nasprotno pa se lahko več alografov uporablja za isti izraz, npr. simbol za liter lahko zapišemo kot: **L**, **L** ali **I** (STASA).

Raznovrstnost uresničenih možnih oblik terminov se pokaže šele v obsežnem terminološkem slovarju, kot je npr. Concise Chemical and Technical Dictionary (ChTeD)¹⁴ s pribl. 50.000 iztočnicami, zgoščeno predstavljenimi najpogosteje v 1- do 3-vrstičnih slovarskih sestavkih. V njem¹⁵ namreč najdemo:

a) termine, zapisane v različnih kombinacijah **malih in velikih črk**, npr. **pH** *enota za merjenje bazičnosti, kislosti*, **Ph** *fenil*, **CoA** *koencim A*, **cAMP** *ciklični adenozin-3',5'-monofosfat*, **mAcBA** *m-acetilbenzojska kislina*¹⁶ (STASA), ali s podpisanimi črkami:¹⁷ **u** *hitrost pri času t*, **m_H** *masa vodikovega atoma*, **I_{m,max}** *maksimalni tok*, **E_H** *energija magnetnega polja* ipd. V slovarju so navedeni primeri, ki jih je mogoče pisati z malimi ali samimi velikimi črkami, npr. **dl** ali **DL** *optično neaktivni*, pogosto pa je razlika med veliko in malo tudi pomenskorazlikovalna: npr. **Gd** *gadolinij* **GD** *soman*, **cal** *kalorija (mala)* :: **Cal** *kalorija (velika)* :: **CAL** *belilno oglje (decoloriziraj carbon)*;

b) termine, zapisane v kombinacijah z **grškimi črkami**, npr. **β-alanin**, **μm** *milimikron*, **V_π** *Poltierov potencial*, v STASA pa tudi: **C^β** *ogljje beta*, **Δ_s** *spin*, **v_μ** *nevtrino miona* ipd.;

c) termine, kombinirane s **števki**, ki so zapisane pred njimi, npr. v kemijski nomenklaturi pred številnimi imeni spojin, kot je: **2-hidroksi propanamid**, ali celo hkrati s pod- in nadpisano številko pred simbolom: ^2H *deuterij*,¹⁸ nadalje tudi sredi izraza, npr. **etil 4-kloro-2-cianocetacetat**, enako tudi v kemijskih formulah, denimo v splošno znani formuli za vodo, kjer je številka, ki označuje število atomov v molekuli, podpisana: **H₂O**. Redki niso tudi termini, v katerih je številka na začetku in sredi izraza: **9-etil-9,10-dihidro antracen**. Še pogosteje se uporabljajo števke na koncu: npr. v registriranih imenih mnogih sintetičnih snovi: **vistalon 404**,¹⁹ različ-

Sloveniji. Povedano drugače, prevedena pojasnila niso slovenski terminološki ustrezniki. Čeprav je precejšen del mednarodno rabljenih terminov medsebojno primerljiv, kažejo našeti primeri na značilnosti angleškega/(ameriškega) terminološkega izrazja, ne pa tudi slovenskega.

¹⁴ Neobičajna posebnost tega slovarja je, da je na koncu iztočnice zapisana pika, kar je zlasti pri krajšavah moteče, saj se tako zabriše normativna raba pike, npr. **n.a.** *absorpcija nevtronov* :: **Na.** *natrij*. (V angleščini s pikami pisane krajšave nimajo presledkov.) Pri navajanju zgledov je bila pika opuščena.

¹⁵ Krajšave so povzete tudi po STASA.

¹⁶ Sl. morfemski ustreznik za ang. *-zoic* (acid) je *-zojska* (kislina) (Vučko Mole 1997, 92).

¹⁷ Kompleksnejše pojme, izvedene iz enostavnejših, je mogoče izraziti bodisi s posebnimi simboli ali pa kar s kombinacijo ustreznih simbolov v obliki, ki izraža razmerje med njimi.

¹⁸ Oblika z nadpisano številko ^2H označuje vodik 2.

¹⁹ Ta imena se v angleščini pišejo z veliko začetnico.

nih krajšavah, kot je **C2** *natrijev klorit*, pa podpisane, npr. v poimenovanjih za vitamine, v katerih številke označujejo časovno zaporedje, v katerem so bili odkriti posamezni vitamini, npr. **vitamin B₁** *anevrin*, **vitamin B₂** *d-riboflavin* itd.;

č) termine, kombinirane z različnimi drugimi znaki, kot so ločila, npr. s piko: **a.c.** ali **A.C.** *izmenični tok*, v računalništvu za ločevanje delov imen datotek stično pred okrajšavo, npr. **EXE** *izvršljiv*, ali v kemiji za označevanje radikalov s piko stično na sredi za končno črko izraza, npr. **OH•** *hidroksilna skupina*; nadalje termine, pisane z vejico, zlasti v kemijski terminologiji: **2, 2'-dihidroksi-3,5,6,3', 5', 6'-heksakloro-difenil metan** ali *p,p'*-**diamino-trifenil metan**; razen zapisa z vezajem med simboli **N-P-K**, najdemo v STASA ta izraz zapisan tudi z dvopičjem, torej kot **N:P:K**, pri čemer označuje prva oblika sestavo gnojila glede na dušik, fosfor in kalij, druga pa razmerje med elementi; neredko naletimo v STASAtudi na zapise z oklepaji, in sicer z okroglim: **E(x)** *pričakovana vrednost x*, **(Man)₅(Glc-NAc)₂Asn** *manoptoze-di-(A-acetil)-D-glukozamin-asparagin*, **(hkl)** *Millerjev indekx*, z oglatim: **[hkl]** *kristalografska rotacijska os* in tudi zavitim oklepajem **{hkl}** *skupina kristalografskih ravnin z Millerjevimi indeksi*; poševnica med simboli je lahko večpomenska, in sicer: **L/H** *nizek do visok*, **L/h** *liter na uro*, **N/S** *nezadosten (not sufficient)*, **l/w** *razmerje med dolžino in širino*, **O/C** *odprti krog (open circuit)*, isti izraz **O/C** pa pomeni tudi *preobremenitev*; zgled za rabo opuščaja je npr. krajšava **ox'd** *oksidiran* ipd.;

d) termine kombinirane z matematično-tehniškimi in drugimi znaki, npr. znak plus v izrazih **Add+** *detergent* ali na sredi **AE+Cellulose** *aminoetil-celuloza*, z enojno poševno črtico zgoraj zapisan termin: **actinium C'** *zaznamuje polonij 211*, če pa ima isti izraz dve črtici: **actinium C''**, označuje *talij 207*; med posebnimi znaki je npr. zvezdica, ki ob simbolu **C*** pomeni *nesimetrični ogljikov atom*; v terminologiji se uporablja tudi znak #, npr. v izrazu **Celluset # 2**, ki označuje *modificirani triazin* in še mnoge druge izraze.

Če na kratko povzamemo načela za razvrščanje iztočnic v ChTeD in STASA, ki se v posameznostih sicer razlikujeta, vidimo, da so v prvem viru najprej navedene male in nato velike črke, v drugem pa obratno; v obeh lezeče pisane sledijo pokončnim; pred tekočo abecedno razvrstitvijo so števrne sestavine, npr. **H3** :: **ha**, **CAA2** :: **CAA**, pred njimi vse podpisane oz. redkejša nadpisane števrne in črkovne sestavine, npr. **E₀** :: **E_H** :: **E_k** :: **E_p** :: **E_v** :: **EAA**, pred obojimi pa so druge oznake, npr. **R** :: **[R]** :: **R°** :: **R'** :: **R''** :: **R∞** :: **R₂** :: **R-11** :: **Ra**.²⁰ To načelo bi lahko zapisali tudi tako, da se v obeh virih najprej zvrstijo alografi posamezne male oz. velike črke, npr. **G** :: **G** :: **g**, nato male oz. velike črke z dodanimi sestavinami v naslednjem zaporedju: najprej s posebnimi znaki, nato s podpisanimi števki, nato nadpisanimi števki, sledijo podpisane male oz. velike črke, nato kombinacije s števki in znova črke po abecedi. Kompleksnejši zgled za razvrščanje po STASA je npr. niz: **ALO** :: **Al₂O₃** :: **α-Al₂O₃** :: **β-Al₂O₃** :: **[.]** :: **Al₂O₃(f)** :: **Al₂O₃(w)** :: **ALOA** :: **Al₂O₃/Al** :: **[.]** :: **Al₂O₃/Al-Mg** :: **Al(OBu)** :: **Al(OBu)₂** :: **Al(OBu)₂(CH₃COO)** :: **ALOC** :: **[.]** :: **Al₂O₃;Er** :: **Al(OEt)₃** :: **Al₂O₃-Fe₂O₃** itd.²¹ V obeh slovarjih so na koncu posa-

²⁰ V izrazu **R°** pomeni oznaka stopinjo, ne nič.

²¹ Posebnost kemijske nomenklature je tudi ta, da se v izrazih, kot je npr. *p,p'*-**diamino-**

mezne male oz. velike latinične črke navedene male/velike grške črke; ker zaradi delnega prekrivanja posameznih grških črk ni mogoče enoumno uvrstiti v latinični niz, navajamo, kako so te iztočnice razvrščene v STASA: α je za a-jem, β za b-jem, χ za c-jem, δ za d-jem, ϵ in η za e-jem, γ za g-jem, ι za i-jem, κ za k-jem, λ za l-jem, μ za m-jem, ν za n-jem, \omicron in ω za o-jem, ϕ , π in ψ za p-jem, ρ za r-jem, σ za s-jem, τ in θ za t-jem, υ za u-jem, ξ za x-om in ζ za z-jem. Grške črke, kombinirane z (nad-/podpisanimi) dodatnimi znaki, so po analognih načelih praviloma uvrščene na konec enako/podobno pisanih iztočnic.

B

Nadgradnja uporabniškega računalniškega programa SlovarRed²² je bila dodatna spodbuda, da smo se odločili za dopolnitev obstoječega nabora znakov, pri čemer smo se naslonili zlasti na mednarodni sistem *unicode*, preverili pa smo tudi, katere znake še pogrešamo. Za manjkajoče znake bo treba po dogovoru z ostalimi sekcijami ISJ sprejeti enoten sistem kodnih mest ter tako končno doseči stanje, ko naj bi vsaka posamezna koda zaznamovala samo en standardizirani znak.

Osnova za razširitev nabora znakov so bile latinične abecede večine sodobnih evropskih jezikov, in sicer: češčine, hrvaščine, slovaščine, poljščine, estonščine, latvijščine, litovščine, francoščine, italijanščine, portugalsčine, španščine, angleščine, danščine, nemščine, nizozemščine, švedščine, finščine in madžarščine; seveda pa hkrati ni bilo mogoče prezreti klasične latinščine. Abecede se resda v velikem delu ujemajo, a je med njimi dovolj razlik in posebnosti, ki zadevo precej zapletejo. Razen osnovnih črk posamezne abecede in njihovega zaporedja je bilo treba ugotoviti tudi vse pisne variante, bodisi stalne, obvezne, kakor tudi neobvezne različice za pisno zaznamovanje (posebnega) izgovora.

Ker sta v latinščini kračina in dolžina pomenoskorazlikovalni prvini, npr. *acer javor* : *ācer oster* – kračino označuje neobvezni polkrožec nad črko, dolžino pa črtica – je bilo treba latinsko abecedo dopolniti še z znaki: *ā, ē, ī, ō, ū* in *ȳ*, za razlikovanje med dvoglasniškim izgovorom in ločenim izgovorom dveh zaporednih samoglasnikov, pa tudi še s samoglasniki, označenimi s pikama nad črko, t. i. tremajem, npr. *āëris* [á-eris] *zraka*, *Druīdēs* *druidi*, *Caÿstrus* *reka v Mali Aziji* (Kopriva 1976, 9–12). Ker omenjene črke ne vplivajo na abecedno razvrščanje, so v zapisu abecede navedene v oklepaju za osnovno črko, v katero se bodo v računalniškem zapisu avtomatično prečkrovale.²³ Seznam vseh črk latinske abecede je torej tak:²⁴

trifenil-metan, (pred)ponske črkovne ali števecne sestavine, *p-, s-, α-, β-, 2,2-, d-, l-* ipd., ki so lahko tudi sredi izraza, ne štejejo k imenu spojine, zato se v terminografskih delih pri razvrščanju po abecedi praviloma zanemarijo oz. se upoštevajo le pri podobno pisanih iztočnicah. Npr. *arabinoza* :: *d-arabinoza* :: *l-arabinoza*, kjer gre za optično aktivni snovi, ki se razlikujeta po desno- oz. levosučnosti (KeSP, 558–9).

²² Obstoječi program bo Tomaž Seliškar na podlagi novih zahtev in potreb Sekcije za terminološke slovarje temeljito razširil in dopolnil; preizkusna različica bo na voljo sodelavcem sekcije v začetku oktobra 2002.

²³ Poenostavitev je nujna, saj bo tako računalniška obdelava podatkov, zbranih v redakcijski relacijski bazi nastajajočih terminoloških slovarjev, potekala hitreje.

²⁴ Za zapis naglašanih dolгих zlogov oz. samoglasnikov bi morala upoštevati tudi še samo-

a (ā, ä), b, c, d, e (ē, ë), f, g, h, i (ī, ï), k, l, m, n, o (ō, ö), p, q, r, s, t, u (ū, ü), v, x, y (ȳ, ȳ), z.

Razlikovanje med kračino in dolžino pozna npr. tudi češčina, vendar je tu dolžina označena z obveznim ostrivcem: **á, é, í, ý, ó** in **ú** (ki ima še različico **û**), ki pa zaradi stalnega naglasa praviloma na prvem zlogu ne označuje hkrati tudi mesta naglasa, tako kot v slovenščini. Gre torej za to, da se za označevanje istovrstnih izgovornih značilnosti v različnih jezikih uporabljajo različne oznake oz. da imajo lahko iste oznake v različnih jezikih različne izgovorne vrednosti. Še več, izkaže se tudi, če ostanemo pri češčini, da se celo znotraj istega jezika za zapisovanje istega pojava uporabljata pri malih in velikih črkah različni oznaki, in sicer: palataliziranost soglasnikov **d** in **t** se pri malih črkah označuje z opuščanjem ob črkah, tj.: **d'** in **t'**, pri velikih pa s kljukico nad črkama, torej: **Ď** in **Ť**. Sicer pa opozarja na palatalni izgovor nekaterih soglasnikov tudi neposredno za njimi stoječa črka **ě** (Urbančič idr. 1997, 13–31).

Pri načrtovanju načel za razvrščanje vseh posebnosti posameznih abeced ni bilo mogoče upoštevati, zato smo sprejeli le tiste, ki ne izstopajo iz običajnega zaporedja. Tako smo se odločili, da dvo-, tročrkij ne bomo upoštevali, saj jih, ne glede na to, da zaznamujejo en glas, obravnavamo tako kot poljubno sosledje dveh, treh črk, ki se normalno razvršča po teh črkah. Taka črkja, npr. nem. **sch**, špan. **ll**, madž. **dzs** ipd., se tudi v slovarjih v matičnih jezikih obravnavajo enako. Med sorazmerno redke izjeme spada npr. dvočrkje **ch** v češčini, ki s tem, da sledi **h**-ju, odstopa od običajnega abecednega zaporedja. Seveda bi tako razvrstili samo termine v seznamu čeških terminov, sicer pa bomo tudi to dvočrkje razvrstili kot **c** in **h**. Podobno velja tudi za črke **æ**, **ø**, **å** v danščini in norveščini oz. za **å**, **ä**, **ö** v švedščini, ki so v teh jezikih zadnje tri črke abecede, a je npr. simbol **Å** za **ångström** nasploh v slovarjih uvrščen za velikim **A**, torej je umeščen proti začetku abecede.²⁵

Na ravni običajnih in specifičnih latiničnih črk je bilo treba zaradi navedenih razlik razen sistema prečrkovanja sprejeti še načela, ki bi omogočala enotno razvrščanje enako ali podobno pisanih terminov tudi s črkami drugih abeced, ki jih slovenščina nima, zato smo se odločili za nize variant posameznih črk, ki si sledijo v poenostavljenem mehanicističnem zaporedju: mala, velika črka, črka z različnimi oznakami nad njo, se pravi z ostrivcem, strešico, s krativcem,²⁶ nato pa s tildo, z diarezo/tremajem, krožcem, črtico ipd., npr.: **á, â, ã, ä, å, ã, ā** ipd. Tem sledijo oznake ob črki, v črki in pod njo: npr. **Í, Ĩ, ĩ, Ĳ**. Po tem ključu so črke razvrščene v preglednici,²⁷ in sicer skupaj s kodo sistema *unicode*, s prečrkovano obliko in pove-

glasniške alografe z dvojno oznako, tj. s črtico in z ostrivcem nad črko, kar seveda močno presega dejanske potrebe sekcije.

²⁵ V tabelo nismo vključili ligatur, npr. **æ** v danščini, norveščini, latinščini, francoščini, ki jih tipografsko zamenjujemo z **ae**.

²⁶ Prvotno zaporedje, po katerem naj bi bilo najprej neoznačeno, nato oznaka za kračino, dolžino in širino, smo opustili, saj bi, kot je opozoril recenzent Peter Weiss, to pomenilo »odklop od slovarske tradicije in to, da bodo enako pisane iztočnice razvrščene na način brazdati :: brázdati, Hugo [igó] :: Húgo (bolj zapleteno pred preprostejšim), bar (kot okrajšava, npr. v mbar) :: bár -a (fiz.) in tako še bit :: bit -a (rač.).«

²⁷ Čeprav je v praksi malo verjetnosti, da bi se kdaj pojavili primeri, ki bi jih bilo treba

zavo s kodami, ki smo jih uporabljali doslej. Razen teh so v preglednico zaradi pravnozgodovinskega slovarja vključene še črke za mali (dve črki) in dolgi s, za zaznamovanje izgovora, ki je v terminoloških slovarjih poenostavljen, pa tudi pisni znamenja za polglasnik (nenaglašeni in naglašeni) in dvoustnični v. (V preglednici so znaki, ki jih ni v naboru znakov sistema *unicode*, označeni z xxxx.)

Preglednica latiničnih črk

Znak	Opis znaka	Koda	Zamenjava	Povezava
a	mali a	0061	a	097
A	veliki A	0041	A	065
á	mali a z ostrivcem	00E1	a	0225
Á	veliki A z ostrivcem	00C1	A	0193
â	mali a s strešico	00E2	a	0226
Â	veliki A s strešico	00C2	A	0194
à	mali a s krativcem	00E0	a	
À	veliki A s krativcem	00C0	A	
ã	mali a s tildo	00E3	a	
Ã	veliki A s tildo	00C3	A	
ä	mali a z diarezo/tremajem	00E4	a	0228
Ä	veliki A z diarezo/tremajem	00C4	A	0196
å	mali a s krožcem zgoraj	00E5	a	0227
Å	veliki A a s krožcem zgoraj	00C5	A	0195
ā	mali a s črtico zgoraj	0101	a	
Ā	veliki A s črtico zgoraj	0100	A	
ą	mali a s kljukico spodaj v desno	0105	a	0185
Ą	veliki A s kljukico spodaj v desno	0104	A	0165
b	mali b	0062	b	098
B	veliki b	0042	B	066
c	mali c	0063	c	099
C	veliki c	0043	C	067
ç	mali c s sedijem	00E7	c	0231
Ç	veliki C s sedijem	00C7	C	0199
č	mali č	010D	č	0232
Č	veliki č	010C	Č	0200
ć	mali mehki ć	0107	ć	0230
Ć	veliki mehki Ć	0106	Ć	0198
d	mali d	0064	d	0100
D	veliki D	0044	D	068
đ	mali mehki đ	0111	đ	0240
Đ	veliki mehki Đ	0110	Đ	0208

razvrščati po prikazanem ključu, je taka rešitev zaradi poenostavljenosti sprejemljiva. Preglednica je hkrati primerna za osnovni pregled nad znaki sistema *unicode* (prevzeto po medmrežni različici 3.0).

d'	mali d z opuščajem	010F	d	0239
Đ	veliki D s kljukico	010E	D	
e	mali e	0065	e	0101
E	veliki E	0045	E	069
é	mali e z ostrivcem	00E9	e	0233
Ê	veliki E z ostrivcem	00C9	E	0201
ê	mali e s strešico	00EA	e	0254
Ê	veliki E s strešico	00CA	E	0222
è	mali e s krativcem	00E8	e	
È	veliki E s krativcem	00C8	E	
ë	mali e z diarezo/tremajem	00EB	e	0235
Ë	veliki E z diarezo/tremajem	00CB	E	0203
ē	mali e s črtico zgoraj	0113	e	
Ē	veliki E s črtico zgoraj	0112	E	
ě	mali e s kljukico	011B	e	
Ě	veliki E s kljukico	011A	E	
è	mali e s piko zgoraj	0117	e	
È	veliki E s piko zgoraj	0116	E	
ę	mali e s kljukico spodaj v desno	0119	e	0234
Ę	veliki E s kljukico spodaj v desno	0118	E	0202
ə	znak za polglasnik	01DD	se ne abc.	0148
à	znak za polglasnik s krativcem	xxxx	se ne abc.	0135
á	znak za polglasnik z ostrivcem	xxxx	se ne abc.	0172
f	mali f	0066	f	0102
F	veliki F	0046	F	070
g	mali g	0067	g	0103
G	veliki G	0047	G	071
ġ	mali g s sedijem zgoraj	0123	g	
Ġ	veliki G s sedijem	0122	G	
h	mali h	0068	h	0104
H	veliki H	0048	H	072
i	mali i	0069	i	0105
I	veliki I	0049	I	073
í	mali i z ostrivcem	00ED	i	0237
Í	veliki I z ostrivcem	00CD	I	0205
î	mali i s strešico	00EE	i	0238
Î	veliki I s strešico	00CE	I	0206
ì	mali i s krativcem	00EC	i	
Ì	veliki I s krativcem	00CC	I	
ï	mali i z diarezo/tremajem	00EF	i	
Ï	veliki I z diarezo/tremajem	00CF	I	
ī	mali i s črtico zgoraj	012B	i	
Ī	veliki I s črtico zgoraj	012A	I	
ì	mali i s kljukico spodaj v desno	012F	i	
Ĭ	veliki I s kljukico spodaj v desno	012E	I	

j	mali j	006A	j	0106
J	veliki J	004A	J	074
k	mali k	006B	k	0107
K	veliki K	004B	K	075
ķ	mali k s sedijem	0137	k	
Ķ	veliki K s sedijem	0136	K	
l	mali l	006C	l	0108
L	veliki L	004C	L	076
ĺ	mali l z ostrivcem	013A	l	
Ĺ	veliki L z ostrivcem	0139	L	
ł	mali l z opuščajem	013E	l	0190
Ł	veliki L z opuščajem	013D	L	0188
ł̇	mali l s poševnico	0142	l	0179
Ł̇	veliki L s poševnico	0141	L	0163
ḷ	mali l s sedijem	013C	l	
Ľ	veliki L s sedijem	013B	L	
ĺm	mali m z ostrivcem	xxxxm	m	0109
Ĺm	veliki M z ostrivcem	mxxxx	M	077
n	mali n	006E	n	0110
N	veliki N	004E	N	078
ń	mali n z ostrivcem	0144	n	0241
Ń	veliki N z ostrivcem	0143	N	0209
ň	mali n s kljukico	0148	n	0242
Ň	veliki N s kljukico	0147	N	0210
ñ	mali n s tildo	00F1	n	0245
Ñ	veliki N s tildo	00D1	N	0213
ņ	mali n s sedijem	0146	n	
Ņ	veliki N s sedijem	0145	N	
o	mali o	006F	o	0111
O	veliki O	004F	O	079
ó	mali o z ostrivcem	00F3	o	0243
Ó	veliki O z ostrivcem	00D3	O	0211
ô	mali o s strešico	00F4	o	0244
Ô	veliki O s strešico	00D4	O	0212
ò	mali o s krativcem	00F2	o	
Ò	veliki O s krativcem	00D2	O	
õ	mali o s tildo	00F5	o	
Õ	veliki o s tildo	00D5	O	
ö	mali o z diarezo/tremajem	00F6	o	0246
Ö	veliki o z diarezo/tremajem	00D6	O	0214
ō	mali o s črtico	014D	o	
Ō	veliki O s črtico	014C	O	
ö̇	mali o z dvojnimi ostrivcem	0151	o	
Ö̇	veliki O z dvojnimi ostrivcem	0150	O	
ø	mali o s poševnico	00F8	o	

Ø	veliki O s poševnico	00D8	O	
p	mali p	0070	p	0112
P	veliki P	0050	P	080
q	mali q	0071	q	0113
Q	veliki Q	0051	Q	081
r	mali r	0072	r	0114
R	veliki R	0052	R	082
ř	mali r z ostrivcem	0155	r	0224
Ř	veliki R z ostrivcem	0154	R	0192
ṛ̌	mali r s kljukico	0159	r	0248
Ṛ̌	veliki R s kljukico	0158	R	0216
s	mali s	0073	s	0115
S	veliki S	0053	S	083
ß	ostri s	00DF	ss	0223
ſ	mali dolgi s	017F	s	0134
Ş	veliki S s sedijem	015E*	S	
ş	mali s z ostrivcem	015B	s	0156
Ş̣	veliki S z ostrivcem	015A	S	0140
š	mali š	0161	š	0154
Š	veliki Š	0160	Š	0138
t	mali t	0074	t	0116
T	veliki T	0054	T	084
ṭ	mali t z opuščajem	0165	t	0157
Ť	veliki T s kljukico	0164	T	
u	mali u	0075	u	0117
U	veliki U	0055	U	085
ú	mali u z ostrivcem	00FA	u	0250
Ů	veliki U z ostrivcem	00DA	U	0218
û	mali u s strešico	00FB	u	0251
Ụ̊	veliki U s strešico	00DB	U	0219
ù	mali u s krativcem	00F9	u	
Ù	veliki U s krativcem	00D9	U	
ü	mali u z diarezo/tremajem	00FC	u	0252
Ü	veliki U z diarezo/tremajem	00DC	U	0220
ụ̂	mali u s krožcem zgoraj	016F	u	0249
Û	veliki U s krožcem zgoraj	016E	U	0217
ū	mali u s črtico zgoraj	016B	u	
Ū	veliki U s črtico zgoraj	016A	U	
ű	mali u z dvojnimi ostrivcem	0171	u	
Ű	veliki U z dvojnimi ostrivcem	0170	U	
ұ	mali u s kljukico spodaj v desno	0173	u	
Ҫ	veliki U s kljukico spodaj v desno	0172	U	
ұ	znak za dvoustnični v	xxxx	se ne abc.	0147
v	mali v	0076	v	0118
V	veliki V	0056	V	086

w	mali dvojni v	0077	w	0119
W	veliki dvojni v	0057	W	087
x	mali iks	0078	x	0120
X	veliki iks	0058	X	088
y	mali ipsilon	0079	y	0121
Y	veliki ipsilon	0059	Y	089
ý	mali ipsilon z ostrivcem	00FD	y	0253
Ý	veliki ipsilon z ostrivcem	00DD	Y	0221
ÿ	mali ipsilon z diarezo/tremajem	00FF	y	
ÿ̇	veliki ipsilon z diarezo/tremajem	0178	Y	
ȳ	mali ipsilon s črtico	0233	y	
Ȳ	veliki ipsilon s črtico	0232	Y	
z	mali z	007A	z	0122
Z	veliki Z	005A	Z	090
ż	mali z z ostrivcem	017A	z	0159
Ż	veliki Z z ostrivcem	0179	Z	0143
ẓ	mali z s piko zgoraj	017C	z	0191
Ẓ	veliki z s piko zgoraj	017B	Z	0175
ž	mali ž	017E	ž	0158
Ž	veliki Ž	017D	Ž	0142

Iztočnice, ki jih sestavljajo tudi grške črke, je mogoče razvrstiti na več načinov. Problem lahko poenostavimo, če termin zapišemo z latiničnimi črkami po izgovoru grške črke, npr. **alfakaroten**, **betakaroten**.²⁸ Če ohranimo grško tipografijo, tj. **α-karoten**, **β-karoten**, lahko pri razvrščanju to sestavino zanemarimo, tako da bi dobili v nastajajočem botaničnem slovarju glede na trenutno stanje naslednje zaporedje: **karioplazma :: karoten :: α-karoten :: β-karoten :: karotenoid**. Če bi grški črki **α** in **β** v zapisu ohranili in ju uvrstili na ustrezno mesto po izgovoru, bi dobili niz: **alered :: alfakaroten :: α-karoten :: algologija oz. benziladenin :: betakaroten :: β-karoten :: betalain**. Obstaja pa še ena možnost, namreč, da izraza zapišemo z grškima črkama, kot da bi bili latinični in ju razvrstimo po tekoči abecedi za malima **a** oz. **b**; dobili bi zaporedji: **agroživilstvo :: α-karoten :: alered :: alfakaroten in bivališče :: β-karoten :: blanket barje**. Med naštetimi možnostmi je zadnja najmanj primerna, ker izenačuje dva različna pisna sistema, zato smo se odločili, da bomo v terminoloških slovarjih praviloma upoštevali obe prvi različici, torej latinični zapis terminov po izgovoru grških črk²⁹ in v obliki z grško črko, ki pa jo bomo pri razvrščanju zanemarili. Če bi se vendarle odločili za vključevanje črk grškega alfabeta v latinično abecedo, bi bilo mogoče izpeljati zamenjavo po naslednjem ključu:³⁰

²⁸ Tako smo v nastajajočem botaničnem slovarju zapisali obe iztočnici, čeprav v stroki pišejo ta izraza le kot **α-karoten**, **β-karoten**.

²⁹ Seveda le v primeru, če je taka oblika strokovno sprejemljiva.

³⁰ Če bi grške črke razvrščali v slovarju, kot da bi te ustrezale latiničnim črkam in dvočrkjem, torej po različici, ki smo jo nazadnje omenili, bi bila iztočnica z začetno sestavino **č**. uvrščena bodisi kot dz.. ali z.., t.. kot i.. ali j.., φ.. kot ph.., χ.. kot ch.., in ψ.. kot ps..

Preglednica črk grškega alfabeta

Znak	Ime znaka	Koda	Opombe
α	(mala) alfa	03B1	sledi a-jem
A	(velika) alfa	0391	sledi A-jem
β	(mala) beta	03B2	sledi b-ju
B	(velika) beta	0392	sledi B-ju
γ	(mala) gama	03B3	sledi g-ju
Γ	(velika) gama	0393	sledi G-ju
δ	(mala) delta	03B4	sledi d-ju
Δ	(velika) delta	0394	sledi D-ju
ε	(mali) epsilon	03B5	sledi e-jem
E	(veliki) epsilon	0395	sledi E-jem
ζ	(mala) dzeta	03B6	sledi z-ju
Z	(velika) dzeta	0396	sledi Z-ju
η	(mala) eta	03B7	sledi e-jem za epsilonom
H	(velika) eta	0397	sledi E-jem za epsilonom
φ	(mala) theta	03B8	sledi t-ju za tav
Θ	(velika) theta	0398	sledi T-ju za tav
ι	(mala) jota	03B9	sledi i-jem
I	(velika) jota	0399	sledi I-jem
κ	(mala) kapa	03BA	sledi k-ju
K	(velika) kapa	039A	sledi K-ju
λ	(mala) lambda	03BB	sledi l-ju
Λ	(velika) lambda	039B	sledi L-ju
μ	(mali) mi	03BC	sledi m-ju
M	(veliki) mi	039C	sledi M-ju
ν	(mali) ni	03BD	sledi n-ju
N	(veliki) ni	039D	sledi N-ju
ξ	(mali) ksi	03BE	sledi x-u
Ξ	(veliki) ksi	039E	sledi X-u
ο	(mali) omikron	03BF	sledi o-jem
O	(veliki) omikron	039F	sledi O-jem
π	(mali) pi	03C0	sledi p-ju
Π	(veliki) pi	03A0	sledi P-ju
ρ	(mali) ro	03C1	sledi r-ju
P	(veliki) ro	03A1	sledi R-ju
σ	(mala) sigma	03C3	sledi s-ju
ς	(mala) sigma	03C2	sledi s-ju
Σ	(velika) sigma	03A3	sledi S-ju
τ	(mali) tav	03C4	sledi t-ju

torej bi bil npr. φ-koeficient uvrščen v slovar kot phk.. Zaradi lažjega iskanja tovrstnih iztočnic, je v preglednici predlagano načelo, po katerem bi bilo uvrščanje v latinični črkovni sistem enostavnejše.

T	(veliki) tav	03A4	sledi T-ju
υ	(mali) ipsilon	03C5	sledi y-u
Υ	(veliki) ipsilon	03A5	sledi Y-u
ϕ	(mali) fi	03C6	sledi f-ju
Φ	(veliki) fi	03A6	sledi F-ju
χ	(mali) hi	03C7	sledi h-ju
Χ	(veliki) hi	03A7	sledi H-ju
ψ	(mali) psi	03C8	sledi p-ju za pijem
Ψ	(veliki) psi	03A8	sledi P-ju za pijem
ω	(mala) omega	03C9	sledi o-jem za omikromom
Ω	(velika) omega	03A9	sledi O-jem za omikromom

C

Ker za razvrščanje kompleksnejših terminov, katerih sestavine so bodisi grške črke, številke ali različni drugi znaki, npr. ločila ali matematično-tehnične oznake ipd., običajna abecedna načela ne zadoščajo in ker tudi ni kakih absolutnih, splošno veljavnih načel za razvrščanje, smo se ob nadgradnji računalniškega redakcijskega programa odločili predvsem za tale merila: termini se abecedirajo po zaporedju črk, pri čemer so alografi oz. črke z ločevalnimi ali drugimi znamenji obravnavane, kot da teh znamenj ne bi imele, zanemarijo se tudi nad- ali podpisane sestavine, grške črke in drugi nečrkovni znaki; vse omenjene sestavine vplivajo na razvrščanje le pri enako ali podobno pisanih iztočnicah, tako da se najprej zvrstijo male :: velike črke, pokončne :: ležeče, tiste brez znamenj³¹ :: z dodatnimi znamenji (v zaporedju, prikazanem v preglednici latiničnih črk). Pri razvrščanju enako ali podobno pisanih terminov z grškimi črkami se upošteva še grški alfabet, pri številkah njihova naraščajoča vrednost,³² pri razvrščanju terminov z drugimi nečrkovnimi prvini pa velja zaporedje teh znakov, kot ga določa sistem *unicode*. Morebitne posebne iztočnice, tj. zlasti simboli, ki niso črke v običajnem smislu, kot npr. @, ®, se izločijo in prikažejo v samostojnem delu na začetku ali na koncu slovarskega besedila.

V celoti lahko načela za razvrščanje iztočnic v terminološkem slovarju strnemo takole:

1.0 Izhodišče za razvrščanje iztočnic je slovenska abeceda, razširjena s črkama hrvaške/srbske abecede: **ć, đ** in mednarodno rabljenimi črkami: **q, w, x** ter **y**.

1.1 Iztočnice, pisane:

z malimi ali velikimi črkami, se razvrščajo, kot da bi bile samo male;

s presledkom (večbesedne), se razvrščajo, kot da le-teh ne bi imele;

z naglasnimi znamenji ali s črkami tujih abeced, se razvrščajo, kot da bi bile brez njih.

³¹ Po presoji se je seveda mogoče v konkretnih primerih odločiti tudi drugače.

³² Tj. v zaporedju: 1, 2, 6, 7, 11, 12, 52, 55, 60, 62, 110, 111, 531, 5212, ne pa: 1, 11, 110, 111, 12, 2, 52, 5212, 531, 55, 6, 60, 62, 7, na kar je opozoril Peter Weiss. Tako se namreč razvrščajo številke v imenih datotek v Microsoftovih programih.

1.2 Enakopisnice (homonimi) se razvrščajo po naraščajoči vrednosti nadpisane razlikovalnega znaka.

1.3 Podobno pisane iztočnice se razvrščajo v zaporedju:
najprej male in nato velike črke;
najprej pisava skupaj, nato narazen;
tiste z ločevalnimi znamenji si praviloma sledijo v zaporedju, prikazanem v preglednici:

črke z ostrivcem, strešico, krativcem,

črke z drugimi znaki nad črko: tilde, diarezo/tremajem, krožcem ipd.,

črke z oznakami v črki,

črke z oznakami pod črko.

2.0 Iztočnice, pisane v kombinaciji z grškimi črkami ali nečrkovnimi znaki, kot so številke, ločila ali drugi matematično-tehnični znaki, se razvrščajo, kot da bi bile brez teh znakov.

2.1 Podobno pisane iztočnice z omenjenimi znaki se razvrščajo v zaporedju, kot ga določa sistem *unicode*, znotraj istovrstnih znakov pa:

grške črke po ababetu;

najprej arabske številke, nato rimske – oboje po naraščajoči vrednosti.

3.0 Iztočnice simboli, pisane z nelatiničnimi črkami (npr. ζ , φ , Δ , v_{μ}) ali drugimi znaki (npr. \pounds , ©, ®), ki jih ni mogoče enoumno uvrstiti v latinično abecedo, se prikažejo v posebnem delu pred slovarskim besedilom ali za njim. Razvrščajo se na način, kot je uveljavljen v sistemu *unicode*.

V osnovi gre torej za naslednja načela:

a) termini, pisani z različno dopolnjenimi latiničnimi črkami, se razvrščajo pri enako ali podobno pisanih iztočnicah v zaporedju, kakršno je v preglednici;

b) termini, pisani v kombinaciji z grškimi črkami, števčkami in drugimi znaki, se razvrščajo glede na te znake le pri enako in podobno pisanih iztočnicah;

c) termini, zlasti simboli, pisani samo z grškimi črkami ali drugimi znaki, se obravnavajo v ločenem delu na koncu ali začetku slovarskega besedila.

Načela, za katera smo se odločili v Sekciji za terminološke slovarje, so seveda samo ena od možnih, zato je odločitev o razvrščanju iztočnic vselej prepuščena sestavljavcem konkretnega (terminološkega) slovarja.

Viri in literatura

BiTS = *Bibliotekarski terminološki slovar, Poskusni snopič*, 1996, Narodna in univerzitetna knjižnica in ZRC SAZU.

Breuer, Hans, 1993, *Atlas klasične in moderne fizike*, prev. Janez Strnad, Ljubljana.

ChTeD = *Consise Chemical and Technical Dictionary*, 1986, ur. H. Bennet, Fourth enlarged Edition, Australia, Edward Arnold.

- DMD = *Dorland's Illustrated Medical Dictionary*, 1985, ur. Elizabeth J. Taylor, Philadelphia, [...], W. B. Saunders Company.
- GuS = *Gumarski slovar*, 1995, sest. in ur. Zinka Leben - Pivk in terminologi, SAVA KRANJ, Razvojno-tehnološki inštitut.
- Kopriva, Silvo, 1976, *Latinska slovnica*, Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- Leben - Pivk, Zinka, 1997, *Krajšave v gumarstvu, Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje*, Ljubljana, Založba ZRC, 57–68.
- MSL = *Manual of Specialised Lexicography, The Preparation of Specialised Dictionaries*, 1995, ur. Henning Bergenholtz, Sven Tarp idr., Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins C.
- Masár, Ivan, 1991, *Priručka slovenskeje terminologije*, Bratislava, VEDA.
- Mihaljević, Milica, 1998, *Terminološki priručnik*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- MiS = *Mikrobiološki slovar*, 1994, ur. Stanko Banič idr., Ljubljana, Slovensko mikrobiološko društvo.
- PaTS = *Papirniški terminološki slovar*, 1996, sest. in ur. Marjeta Humar s strokovnjaki za papirništvo na podlagi gradiva inž. Staneta Bonača, Ljubljana, ZRC SAZU.
- Poštolková, Běla, 1984, *Odborná a běžná slovní zásoba současne češtiny*, Praha, Academia naklad. Československé akademie ved.
- PMI = *Pravopis medicinskih izrazov*, 1997, ur. Miroslav Kališnik idr., Druga, popravljena in dopolnjena izd., Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana.
- KeSP = Schroter, W., idr., 1993, *Kemija*, Splošni priročnik, prev. Milica Kač in Sergej Gaberšček, Ljubljana, Tehniška založba Slovenije.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1970, 1975, 1979, 1985, 1991, Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- STASA = *Scientific and Technical Acronyms, Symbols, and Abbreviations*, 2001, ur. Uwe Erb, Harald Keller, Wiley-Interscience, New York, [...], John Wiley & sons.
- StTS = *Statistični terminološki slovar*, 2001, Razširjena izdaja. Avt. Blaženka Košmelj idr., Statistično društvo Slovenije in SAZU, Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
- NmS = Šuštaršič, Janez, 1999, *Nuklearnomedicinski slovar*, Pojmovnik odkrivanja in zdravljenja bolezni z odprtimi viri ionizirajočih sevanj, Ljubljana, Tehniška založba Slovenije.
- Toporišič, Jože, 1992, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana, Cankarjeva založba.
- The Unicode Standard*, 1996, Version 2.0. The Unicode Consortium, Reading, Massachusetts, [...], Addison-Wesley Developers Press oz. www.unicode.org/charts/ različica 3.2, zadnji popravek 30. aprila 2002.
- Urbančič, Boris, Hauser, Přemysl, Jedlička, Alois, 1997, *Češčina*, Druga predelana izdaja, Ljubljana, Mladika.
- Vučko Mole, Simona, 1997, *Anatomsko-terapevtsko-kemijska klasifikacija zdravil*

in enotno slovensko poimenovanje zdravilnih učinkovin, *Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje*, Ljubljana, Založba ZRC, 85–97.

Weiss, Peter, 1999, Določila za razvrščanje podobno in enako pisanih iztočnic v slovarskem delu novega Slovenskega pravopisa, *Jezikoslovni zapiski* 5, Ljubljana, 151–167.

How to Arrange Entries in a Terminological Dictionary

Summary

The standard alphabetical principles are insufficient for arrangement of complex entries, consisting of Greek letters, numbers and various other characters, such as punctuation marks, mathematical and technical signs, etc., added to Latin letters. This article presents various solutions of this problem in some smaller Slovenian explanatory terminological dictionaries and especially in two larger English terminographic works. Since we found no absolute, generally applicable principles for arrangement of entries during the preparations for the upgrade of the computer programme for compilation of dictionaries, we decided to apply the following criteria: the entries are listed alphabetically and the allographs, i.e. the letters with diacritical marks are considered as standard letters, the components in super- or subscript are omitted, as well as Greek letters and other symbols. This components influence the alphabetical order only for those entries that have equal or similar spellings: first come the small letters, then the capital letters, the regular type comes before the italic type, standard letters without diacritical marks come before the letters with diacritical marks (which are listed as shown in the Latin letters table). For equally or similarly spelled entries with Greek alphabet components the Greek alphabetical order is used, numbers are arranged in the increasing order, whereas for the entries including characters other than letters the order of these characters is in conformity with the Unicode system. Possible special entries, i.e. especially symbols which are not considered as letters in the usual sense, e.g. @, ®, are to be presented in a special list at the beginning or at the end of a dictionary.